

NAUČNA POLEMIKA

ODGOVOR NA „UTUK“ PROF. P. SKOKA

U svom „Utuku“ prof. P. Skok nije iznio nikakav argument, kojim bi dokazao, da sam u bilješci na str. 23 Šidakove *Historijske čitanke* morao spomenuti i njegovo ime. Tumačenje riječi *cara* dobio sam već god. 1947. od prof. M. Barade, to sam u bilješci naveo i ništa drugo nisam bio dužan učiniti. Ma koliko prof. Skok cijeni svoj komentar *Supetarskog kartulara*, nema nikakva prava da od mene traži, da ga citiram, kad se njime nisam služio.

Osvrćem se na Skokov „Utuk“ zato, što u njemu ima drugih tvrdnja i „blagih“ izraza, preko kojih ne smijem šutke prijeći. Prof. Skok ponovo mi predbacuje aljkavost i aljkav naučni moral, ali ovoga puta s drugih razloga. U svom prvom odgovoru omaškom sam netočno citirao jednu stranicu, što, ističem, nije nimalo utjecalo na sam spor. Prof. Skok odmah upotrebljava „blagi“ izraz *aljkavost*. Meni ne bi palo na um da povlačim bilo kakve zaključke iz činjenice, što je prof. Skok u svom prvom članku tako aljkavo sastavio svoj napadaj na prof. Baradu, Šidaka i mene, da je na brzu ruku morao poslati dvostruk ispravak redakciji ZA. No ako se pogreška kod citiranja stranice može nazvati aljkavošću, onda se s mnogo više prava onakvo pisanje, kojem su potrebni naknadni ispravci na posebnom štampanom papiriću, može nazvati super-aljkavošću.

U nastavku prof. Skok ne može da me dovoljno osudi, što mu imputiram riječi, koje nije iznio u svom jezičnom komentaru *Kartulara*. On me točno ispravlja, da to nije rekao u svom komentaru. Želim ga ovdje podsjetiti na njegove riječi u članku u ZA: „M. Barada . . . i smatra, da *cara* stoji mjesto *carie*, t. j. baš ono, što ja kažem.“ Tu sam Skokovu rečenicu imao pred očima, kad sam napisao ono, zbog čega mi on predbacuje ni više ni manje nego aljkav naučni moral. Prepuštam čitaocu, da prosudi, ima li to uopće veze s naučnim moralom.

Ali u „Utuku“ ima nešto, što se tiče općega ljudskog moralā. I nakon moje izjave u ovom časopisu, da sam rukopis prijevoda s bilješkom o riječi *cara* predao prof. Šidaku već god. 1951. i da prema tome, sve da sam i htio, nisam mogao citirati izdanje *Kartulara*, koje je izašlo god. 1952., prof. Skok traži od prof. Šidaka časnu riječ, da je to doista tako. Bez obzira na to, što je takvo traženje časne riječi u najmanju ruku čudno i neobično u ljudskom saobraćanju, time je prof. Skok otvoreno izjavio, da ne vjeruje mojim riječima. Kad je to tako, ima li on moralna prava da traži, da ja vjerujem njegovoj izjavi, kako ga prof. Šidak kao urednik *Čitanke* nije upoznao s čitavim tokom njezina uređivanja? Po istoj logici i s istim pravom mogao bih i ja tražiti, da prof. Skok dade časnu riječ, da je to tako. No meni ne pada to ni na kraj pameti.

Da se prof. Skok prenalgiio svojim napadajem na prof. Baradu, Šidaka i mene, nehotično je i sam priznao time, što je napisao, da je bio spreman dati o tome izjavu u *Historijskom zborniku*. Meni sve to skupa nije jasno. Kad bih ja htio javno koga napasti, dobro bih prije promislio, što ću napisati, a nakon toga ne bih ništa povlačio.

Pošto mi je predbacio aljkavost i aljkav naučni moral, prof. Skok u nastavku kaže, da bih ja kao latinist morao znati, da je zastarjelo gle-

dište, prema kojem se odstupanja od klasičnog uzusa u srednjovjekovnom latinitetu imaju tumačiti kao prepisivačke griješke. Moram, nažalost, konstatirati, da prof. Skok, iako je pisao komentar Supetarskom kartularu, ne zna, da se on sastoji većim dijelom od prijepisa starijih predložaka napisanih drugim pismima i da je zato kod prepisivanja bilo dosta prilike za pisarske griješke. Uostalom, to je mogao naučiti iz uvodnih *Notae palaeographicae* prof. V. Novaka, koje se nalaze u istom djelu, u kojem i njegov komentar. Ako mu je ipak to poznato, onda je njegov prigovor, koji sam gore naveo, sasvim neopravdan.

Ne mogu se, nadalje, dovoljno načuditi, što prof. Skok misli, da je moju odnosno Baradinu tvrdnju, da je lekcija *cara* mogla nastati krivim čitanjem od *carie*, pobio time, što kaže, da današnji rukopis Kartulara ne pruža za to nikakvo uporište. Kako se uopće provjeravanje spomenute tvrdnje može tražiti u faksimilu današnjeg rukopisa Kartulara! Mislim, da je svakome jasno, da se lekcija *carie* mogla nalaziti u jednom od ranijih, danas izgubljenih predložaka.

Na završetku želim da se osvrnem na zaključni dio „Utuka“. Ograđujem se od nekakva velikodušna opraštanja prof. Skoka. Nemam što da priznam ni da se opravdam. Ostajem pri svakoj riječi, koju sam napisao u prvom odgovoru o razlozima, zbog kojih ime prof. Skoka nije spomenuto u mojoj bilješci na str. 23 Šidakove *Historijske čitanke*. Osim toga odbijam od sebe izraz *nespretno se izmotavati*, jer je neistinit i uvredljiv. Ne znam, nadalje, da li mi se prof. Skok izruguje, kad kaže, da se čudi, što njegove blage riječi (= naučna aljkavost i aljkav naučni moral) smatram ostrima. Čini mi se, da on nije svijestan težine izraza *aljkav naučni moral*, jer se inače ne bi onako olako njime nabacivao.

V. Gortan, Zagreb.

*

Uzimajući posljednji put riječ u ovoj besplodnoj i suvišnoj polemici, koju je svojom aljkavošću u pisanju započeo sam prof. Skok, konstatiram, da ni poslije svega, što je rečeno, ne treba da mijenjam svoje stanovište. I sada tvrdim, da sam prof. Skoka usmeno obavijestio o stvari, ali razumijem, da ga je u tome moglo izdati pamćenje, na koje se ja zadržava još ne mogu potužiti. Ponavljam, da se Baradino tumačenje — a o njemu se ustvari jedinome i radi — nalazilo u komentaru Gortanova prijepoda još davno prije izlaska Supetarskog kartulara. Podatak pak o tome izdanju unio sam *naknadno* u gotov tekst Historije naroda Jugoslavije I, a ni po čemu nisam bio dužan da to činim i u Historijskoj čitanci (drukčije bih svakako postupao, da se radilo o kakvoj znanstvenoj raspravi).

Sve je to poteklo iz bolečive osjetljivosti prof. Skoka, koji nije imao odvažnosti da otvoreno udari onoga, na koga je jednog i mislio — na prof. Baradu, smatrajući, da mu je on preoteo sporni podatak.

Na teške izraze, kojima se prof. Skok služi, ne želim reagirati, a njegov neuspjeli pokušaj „opraštanja“ u zaključku replike odbijam najodlučnije kao izraziti primjer naopako shvaćenog morala.

J. Šidak, Zagreb.

*

Ni kriva ni dužna Petar Skok, me ne samo uvlači u svoju raspru s Veljkom Gortanom i Jaroslavom Šidakom, nego me još i vrijeđa. Radi javnosti iznosim ovdje neke činjenice i postavljam pitanja:

1. Tiskani tekst Kartulara sv. Petra u Selu, koji filološki tumači Petar Skok, nije njegov, nego Viktora Novaka.

2. U tekstu V. Novaka nalazi se *ca(p)ra* = kozice, a P. Skok tumači: *cara* od *caries*.

3. Zašto i kako je jedino u ovom slučaju došlo do razlike u čitanju teksta Kartulara?

4. Kako u zajedničkom djelu dvaju autora može biti tako krupna razlika bez ikakve napomene ili upozorenja bilo od jednoga ili drugoga autora?

5. U slučaju da je P. Skok došao do ispravna čitanja i tumačenja, kakva je to lojalnost ne upozoriti suautora na pogrešku, da je ispravi?

6. A zar ne spada u „aljkavost ili aljkav naučni moral“ ne upozoriti čitaoca na tu tako krupnu razliku?

7. Zašto od strane P. Skoka uvrede i drugo?

8. Da nije i ovdje ona poznata: Krivac redovito više i psuje.

M. Barada, Seget.

*

UTUK BR. 2

1° Autori u gornjim odgovorima ne donose ništa nova u pogledu glavnih tema spora (što je i što znači *cara*, dužnost ispravnog citiranja), nego nepotrebnim refleksijama o općem ljudskom moralu, protestima, Barada čak o nelojalnosti prema V. Novaku i t. d., dotjeraše diskusiju do te tačke, kad više nije naučna, niti predstavlja ispravak po paragrafu 10. Zakona o štampi.

2° Moja konstatacija prvog utuka, da je bilo dovoljno vremena u toku štampanja obiju pomenutih publikacija, da se ispravno citira i korisno upotrijebi izdanje JAZU, ostaje i dalje na snazi. Zbog toga nemam što da ispravim na svojoj prvobitnoj ocjeni.

P. Skok, Zagreb.

*

ЈОШ НЕКОЛИКО НАПОМЕНА О ДУПЉАЈСКИМ КОЛИЦИМА

У „Живој антици“ IV, 2 (1954), 376—380, осврнуо се академик М. М. Васић, професор Универзитета у Београду, на проблем дупљајских колица, ангажујући се енергично против аутентичности овог занимљивог објекта¹). Не желим да, следујући примеру академика Васића, употребим тон, изразе и епитете које је и у овом напису он сматрао најподеснијим за вођење стручне полемике. Морам истаћи да су они такви да се не могу оправдати чак ни онда ако се има у виду дубока старост аутора. Намера ми је да се задржим само на неким суштинским питањима, и то на аутентичности дупљајских колица и њиховој интерпретацији.

Академик Васић је први, а у исто време и једини археолог који је нашао повода да посумња у аутентичност поменутих колица. Упркос својој разумљивој и оправданој тежњи да при томе у својој аргументацији испољи што свестранију методичност, аутор је пропустио да поведе рачуна о извесним чињеницама и њиховом процењивању, што обеснажује његову аргументацију. Тако се он није осврнуо на питање самог налазишта у Дупљаји где, како је познато, поред утврђења праисториског доба постоји и друго, типично налазиште дубовачко-жутобрдског карактера, што у потпуности одговара и карактеру дупљајских колица²). Такође је он превидео да се, према саопштењу Р. Раишајског, управника Народног музеја у Вршцу, може фиксирати и место налаза колица која је, риљајући за виноград, на своме имању открио један сељак из Дупљаје. Мора се најзад истаћи да обоја колица, у целини и

¹) Академик Васић говори само о једном — београдском, занемарујући други — вршачки примерак дупљајских колица. Стога ћу се и ја овде углавном позивати само на београдски примерак.

²) М. Гарашанин—Д. Гарашанин, Археолошка налазишта у Србији (1951), 73—74 (са наведеном литературом).

појединостима, показују све одлике грнчарије дубовачко-жутобрдског типа и истовремене одговарајуће пластике типа вршачког и кличевачког идола, без иједне сумњиве појединости, због чега су свакако сви бројни археолози који су се позабавили овим објектима, проценивши исправно њихов карактер, прихватили њихову аутентичност. Није без интереса ни чињеница да је потпуно независно од мене, готово истовремено, проф. E. Sprockhoff, третирајући у једној дужој расправи питање утицаја југа на формирање нордискe културе, у погледу дупљајских колица дошао до интерпретације готово идентичне са мојом, а служећи се добрим делом идентичном аргументацијом из извора, која природно, код овакве врсте објеката, мора у првом реду базирати на подацима из митова³⁾. Академик Васић сматра да се тобожњи фалсификат дупљајских колица има приписати грађевинару К. Вöhm-у, при чему истиче његово непознавање археологије. Устиниу је несхватљиво како би Вöhm, аматер-скупљач, заинтересован у првом реду за античку археологију, а чија је непуњеност у праисторију опште позната, могао изградити фалсификат који би, формалним одликама и садржајем, заведе све археологе да га, независно једни од других и на основу научних аргумената, припишу истом културно-хронолошком оквиру и да му даду мање више исту духовно-религијску интерпретацију. Академик Васић је, уосталом, у извесној мери недоследан, када после свих својих аргумената против аутентичности дупљајских колица, сматра потребним да сразмерно обиман простор посвети нетачности њихове интерпретације истичући да „постоји међутим и друкчије решење“ (стр. 380), што би било потпуно излишно уколико би и он сам био потпуно уверен у оправданост својих тврдњи.

У погледу те интерпретације морам истаћи да се не могу сложити ни са једном од учињених замерки академика Васића. Стручњаци ће свакако бити изненађени његовом оригиналном интерпретацијом претстава птица као „симбола брзине“ (стр. 379), но не мање за археологију бизарним примењивањем термина преузетих из области модерне технике и фолклора (чезе, трицикл, аутомобил итд). Чак када се, у пуној објективности, покушам да ставим на позиције академика Васића, остаје ми несхватљив његов основни аргумент да претстава на дупљајским колицима одговара модерним схватањима стида, а никако грчким концепцијама. Без обзира на чињеницу да дупљајска колица не претстављају дело грчке, но прегрчке културе старог становништва из унутрашњости Балкана, не може се разумети како би се концепција академика Васића дала довести у склад са деломом претстављеним код фигура из Дупљаје (широка, звонаста сукња). Иако одличан познавалац античке културе или цивилизације, академик Васић превидео је при томе и низ грчких фигура Аполона Китародоса које би, својим приказивањем Аполона у женском оделу и без истицања вирилних атрибута, код круће примене концепције коју академик Васић као искључиву приписује Грцима, такође морале бити фалсификати.

За жаљење је што академик Васић, пребацујући ми да не користим модерну литературу, није у своје раду навео ниједно од модерних дела на која бих се, према његовом мишљењу, имала осивати. Ово би свакако знатно допринело остваривању племенитог циља који је он на томе месту себи поставио, а наиме, да његово писање буде „у интересу наше Археологије, Народног музеја и, најпосле, самог аутора“ (т. ј. моме интересу). Не могу а да не истакнем да при томе академик Васић није узео у обзир ниједно дело новије литературе у коме би било третирано питање дупљајских колица и културних колица уопште, а којих досада има већ знатан број. Без жеље да овде исцрпем целокупну библиографију, навешћу само најважнија од тих дела:

³⁾ Nordische Bronzezeit und frühes Griechentum, Jahrbuch des römisch-germanischen Zentralmuseums Mainz 1 (1954), 28 и д.

поред већ поменутог рада Е. Sprockhoff-а овде спада и старије но неопходно дело R. Forrer, *Les chars cultuels préhistoriques et leurs survivances aux époques historiques*, Préhistoire I, 1 (1932) (где би, између осталог, академик Васић могао наћи и аналогije за објекат који назива „трициклом“⁴), затим V. G. Childe, *Préhistoire Migrations in Europe* (1950), G. Kossack, *Studien zum Symbolgut der Urnenfelder- und Hallstattzeit Mitteleuropas* (1954) итд.

Такође жалим што ми данас изгледа неприхватљива и једина замерка професора Васића, коју сам раније сматрала прилично умесном (наравно не у облику у коме је она на овоме месту стр. 377 учињена). Реч је о реконструкцији дупљајских колица. Археолози ће из новије литературе знати како су изгледала колица микенског периода, нађена на пр. у Prosymna, или као импорт у Ras Shamra, а на којима постоји претстава сунцобрана⁵). Иако у детаљима различита од оне у Дупљаји, ова је претстава, како временски, тако и типолошки, знатно ближа оној из Дупљаје, но потпуно различита претстава с партенонског фриза.

Непријатна ми је дужност, коју ми, међутим, налажу част и достојанство, да на овоме месту исправим и једну неистину која се академику Васићу поткрала у вези с мојом личношћу. У питању је моје тобожње студирање за време окупације. Студије сам започела 1939 године. За време окупације, када на Универзитету и није било предавања, прекинула сам их, а наставила сам их и завршила по ослобођењу. Академику Васићу, као мом наставнику на факултету, ово је свакако познато. Не знам зашто је у својој тежњи да ме као радника на пољу археологије дисквалификује, академик Васић, поред аргумената везаних за стручна питања а од којих, као што се из горњег излагања види, не могу прихватити ниједан, сматрао потребним да се послужи и овом неоснованом тврдњом.

Драга Гарашанин, Београд.

⁴) Из Forrer-овог дела јасно произилази велика распрострањеност културних колица у праисториско доба од Скандинавије до Месопотамије. Forrer, *op. cit.*, фиг. 9—10 и Sprockhoff, *op. cit.* 67 указују на симболични значај соларног круга на коме стоји фигура, а који такође говори за њену аутентичност.

⁵) С. Blegen, Prosymna (1937), фиг. 617—618; Cl. F. A. Schaeffer, Ugaritica II (1948), 180—181, фиг. 72, 17